

Spis treści

Do Czytelnika (<i>Marian Kallas</i>)	19
Przedmowa do wydania trzeciego (<i>Wojciech Dajczak, Tomasz Giaro, Franciszek Longchamps de Bérier</i>)	21
Przedmowa do wydania drugiego (<i>Wojciech Dajczak, Tomasz Giaro, Franciszek Longchamps de Bérier</i>)	25
Przedmowa do wydania pierwszego (<i>Wojciech Dajczak, Tomasz Giaro, Franciszek Longchamps de Bérier</i>)	29
Wykaz skrótów	35
Rozdział 1. Historia i tradycja prawa rzymskiego (<i>Tomasz Giaro</i>)	43
1.1. Wiadomości wstępne	43
1.1.1. Unikalność prawa rzymskiego na tle innych porządków prawnych	43
1.1.2. Rzymskie pojęcia i podziały prawa	45
1.1.3. Elementy trwałe rzymskiego ustroju i systemu źródeł prawa	47
1.1.4. Szczególna rola perspektywy procesowej	48
1.1.5. Jurysprudencja jako źródło prawa	49
1.2. Wczesna republika patrycjuszowska (do 367 przed Chr.)	50
1.2.1. Gospodarka i ustroj	50
1.2.1.1. Magistratura	52
1.2.1.2. Komicja	52
1.2.1.3. Senat	54
1.2.2. Źródła dawnego prawa rzymskiego (<i>ius civile</i>)	54
1.3. Późna republika pod hegemonią <i>nobilitas</i> (367–27 przed Chr.)	56
1.3.1. Od miasta-państwa do państwa terytorialnego	56
1.3.1.1. Zarząd Italii	57
1.3.1.2. Prowincje	58
1.3.2. Rozwarstwienie społeczne	59
1.3.3. Rewolucja rzymska i upadek republiki	60
1.3.4. Źródła prawa, zwłaszcza prawo pretorskie (<i>ius honorarium</i>)	61

1.3.5. <i>Ius civile, ius gentium, ius naturale</i>	62
1.3.6. Jurysprudencja późnorepublikańska	64
1.4. Wczesne cesarstwo (pryncypat 27 przed Chr.–284 po Chr.)	66
1.4.1. Instytucjonalizacja pryncypatu	66
1.4.2. Kompromis między republiką a jedynowładztwem	67
1.4.2.1. Atrofia instytucji republikańskich	67
1.4.2.2. Powstanie administracji państwowej	68
1.4.3. Gospodarka, społeczeństwo i administracja	69
1.4.4. Zmiany w wymiarze sprawiedliwości	70
1.4.5. Źródła prawa okresu pryncypatu	71
1.5. Jurysprudencja klasyczna	72
1.5.1. Samodefinicje jurysprudencji rzymskiej	72
1.5.2. Interpretacja prawnicza jako źródło prawa	74
1.5.3. Postępująca biurokratyzacja jurysprudencji	75
1.5.4. Niechęć do systematyki; metoda kazuistyczna	76
1.5.5. Gatunki i dzieła rzymskiej literatury prawniczej	78
1.5.6. Problem normatywności miękkiej	79
1.6. Późne cesarstwo (dominat 284–565)	80
1.6.1. Rys historyczny. Wschód i Zachód cesarstwa	80
1.6.2. Historia społeczno-gospodarcza	83
1.6.3. Absolutyzm cesarski i postępy biurokratyzacji	84
1.6.4. Zachodniorzymski wulgaryzm i wschodni klasycyzm	85
1.6.5. Kompilacje prawa od Dioklejana do Teodozjusza II	89
1.7. Ustawodawstwo justyniańskie (528–565) i jego dzieje	90
1.7.1. Kompilacja Justyniana (528–534) i jej cele polityczne	90
1.7.2. Części składowe kompilacji i Nowele (535–565)	92
1.7.3. Dalszy rozwój prawa bizantyńskiego	95
1.7.4. Recepcja prawa rzymsko-bizantyńskiego w Europie Wschodniej	96
1.8. Drugie życie prawa rzymskiego na zachodzie Europy	97
1.8.1. Od kompilacji justyniańskiej do odkrycia Digestów	97
1.8.2. Obszary i etapy recepcji na zachodzie Europy	98
1.8.2.1. <i>Mos italicus</i>	98
1.8.2.1.1. Glosatorzy	98
1.8.2.1.2. Konsyliatorzy	100
1.8.2.1.3. Osiągnięcia dogmatyczne legistyki	100
1.8.2.2. Kanonistyka	101
1.8.2.2.1. <i>Utrumque ius</i>	101
1.8.2.2.2. Osiągnięcia dogmatyczne kanonistyki	103
1.8.2.3. Recepcja praktyczna prawa rzymskiego	104
1.8.2.4. Humanizm prawniczy i nowy podział Europy	105
1.8.2.5. Holenderska „jurysprudencja elegancka” i systemy mieszane	106
1.8.2.6. Tendencja systematyczna prawa natury	108
1.8.2.7. <i>Usus modernus Pandectarum</i>	110
1.8.2.8. Kodyfikacje prawa natury	112
1.8.3. Szkoła Historyczna, pandektystyka i niemiecki kodeks cywilny	116
1.8.3.1. Szkoła Historyczna	116
1.8.3.2. Pandektystyka	117
1.8.3.3. Niemiecki kodeks cywilny	119
1.8.4. Prawo rzymskie w Europie Środkowo-Wschodniej	121
1.8.5. Obecna sytuacja tradycji romanistycznej	122
1.8.6. Wzmianka o wpływie rzymskiego prawa publicznego	123
Po przeczytaniu	125

Rozdział 2. Kształtowanie i ochrona praw prywatnych	127
2.1. Kształtowanie praw prywatnych – czynności prawne (<i>Tomasz Giaro</i>)	127
2.1.1. Zdarzenia a czynności prawne	127
2.1.1.1. Rodzaje czynności prawnych	128
2.1.1.2. Elementy treściowe czynności prawnej	132
2.1.1.2.1. Warunek	133
2.1.1.2.2. Dalsze klauzule dodatkowe	135
2.1.2. Wykładnia czynności prawnych	136
2.1.3. Wady czynności prawnych	139
2.1.3.1. Zamierzona rozbieżność między wolą a oświadczeniem	140
2.1.3.2. Niezamierzona rozbieżność między wolą a oświadczeniem	140
2.1.4. Skutki czynności prawnych	143
2.1.4.1. Nieważność czynności prawnych	143
2.1.4.2. Ratowanie czynności nieważnych	145
2.1.5. Zastępstwo	146
2.1.5.1. Rozróżnienia pojęciowe	146
2.1.5.2. Wykluczenie zastępstwa bezpośredniego	147
2.1.5.3. Skargi o charakterze dodatkowym	148
2.1.5.4. Rozwój zastępstwa bezpośredniego	151
2.2. Ochrona praw prywatnych (<i>Franciszek Longchamps de Bérier</i>)	152
2.2.1. Pozaprosesowa ochrona praw prywatnych	153
2.2.1.1. Pomoc własna	153
2.2.1.2. Ugoda	155
2.2.1.3. Kompromis	156
2.2.1.4. Pretorska ochrona pozaprosesowa	156
2.2.1.5. Sądownictwo biskupie	159
2.2.2. Proces	159
2.2.2.1. <i>Actio</i> – powództwo i roszczenie	159
2.2.2.2. Trzy historyczne etapy rozwoju procesu rzymskiego	162
2.2.2.3. Podmioty w procesie	163
2.2.2.4. Zasady procesowe	168
2.2.2.5. <i>Actiones</i> i proces	175
2.2.2.6. Przebieg postępowania	183
2.2.2.7. Egzekucja	186
2.2.2.8. Innowacje procesu kognicyjnego	187
Po przeczytaniu	189
Rozdział 3. Osoby i rodzina	191
3.1. Osoby (<i>Tomasz Giaro</i>)	191
3.1.1. Uwagi wstępne na temat systematyki	191
3.1.2. Status człowieka a jego podmiotowość prawna	192
3.1.2.1. Podmiotowość i prawo podmiotowe	193
3.1.2.2. Zdolność prawna	195
3.1.2.2.1. Początek i koniec zdolności prawnej	196
3.1.2.2.2. Wolność i niewola	196
3.1.2.2.3. Sposoby powstania i ustania niewoli	198
3.1.2.2.4. Wyzwolenia	199
3.1.2.2.5. Położenie prawne wyzwolenca	202
3.1.2.2.6. Obywatelstwo	203
3.1.2.2.7. Pozycja w rodzinie	204
3.1.3. Zdolność do czynności prawnych	205
3.1.3.1. Ograniczenia ze względu na wiek	205

3.1.3.2. Ograniczenia ze względu na płeć	207
3.1.3.3. Dalsze ograniczenia	208
3.1.4. Osoby prawne	209
3.1.4.1. Uwaga wstępna	209
3.1.4.2. Związki osób (korporacje)	209
3.1.4.3. Masy majątkowe (fundacje)	211
3.2. Prawo rodzinne (<i>Franciszek Longchamps de Bériér</i>)	213
3.2.1. Władza ojcowska	213
3.2.1.1. Treść i wykonywanie władzy ojcowskiej	213
3.2.1.1.1. Władza ojcowska w rodzinie agnacyjnej	213
3.2.1.1.2. Uprawnienia ojca rodziny	214
3.2.1.1.3. Ewolucja władzy ojcowskiej	215
3.2.1.2. Zdolność majątkowa	217
3.2.1.3. Wejście pod władzę ojcowską	219
3.2.1.3.1. Urodzenie w małżeństwie	219
3.2.1.3.2. Adopcja	220
3.2.1.3.3. Legitymacja	225
3.2.1.4. Zgaśnięcie władzy ojcowskiej	226
3.2.1.4.1. Przyczyny	226
3.2.1.4.2. Emancypacja	226
3.2.2. Małżeństwo	227
3.2.2.1. Prawne znaczenie małżeństwa	227
3.2.2.1.1. Przesłanki	228
3.2.2.1.2. Koncepcja małżeństwa	231
3.2.2.2. Zaręczyny	233
3.2.2.3. <i>Manus nad żoną</i>	234
3.2.2.3.1. Sposoby wejścia pod <i>manus</i>	234
3.2.2.3.2. Skutki prawne wejścia pod <i>manus</i>	234
3.2.2.4. Posag	235
3.2.2.4.1. Obowiązek ustanowienia posagu	235
3.2.2.4.2. Obowiązek zwrotu posagu	236
3.2.2.4.3. Sytuacja prawna dóbr posagowych	237
3.2.2.4.4. Darowizny w związku z małżeństwem	237
3.2.2.5. Rozwód	237
3.2.2.5.1. Powody rozwodu	237
3.2.2.5.2. Przeprowadzenie rozwodu	239
3.2.2.5.3. Prawne znaczenie rozwodu	239
3.2.2.6. Konkubinaty	240
3.2.2.7. Ustawodawstwo małżeńskie Augusta	241
3.2.3. Piecza prawna	242
3.2.3.1. Opieka a kuratela	242
3.2.3.2. Opieka	243
3.2.3.2.1. Powołanie opiekuna	243
3.2.3.2.2. Opieka nad kobietami	245
3.2.3.2.3. Opieka nad niedojrzałymi	245
3.2.3.2.4. Odpowiedzialność opiekuna	246
3.2.3.3. Kuratela	248
3.2.3.3.1. Odpowiedzialność kuratora	248
3.2.3.3.2. Kuratela marnotrawców oraz <i>furiosi</i>	248
3.2.3.3.3. Typy kurateli	250
Po przeczytaniu	251

Rozdział 4. Spadki (<i>Franciszek Longchamps de Bérrier</i>)	253
4.1. Zagadnienia ogólne	253
4.1.1. Prawo spadkowe a inne gałęzie prawa prywatnego	253
4.1.2. Środki ochrony w prawie spadkowym	255
4.1.2.1. <i>Hereditatis petitio</i>	255
4.1.2.2. Interdykt <i>quorum bonorum</i>	259
4.1.2.3. Ochrona w <i>cognitiones extra ordinem</i>	261
4.1.3. Wartości i zasady prawa spadkowego	262
4.1.3.1. Wartości prawa spadkowego	263
4.1.3.2. <i>Nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest</i>	264
4.1.3.3. Swoboda testowania	266
4.1.3.4. Solidarność rodzinna	271
4.1.3.5. Szacunek dla woli zmarłego	278
4.1.3.6. <i>Semel heres semper heres</i>	280
4.1.3.7. <i>Nasciturus pro iam nato habetur, quotiens de commodis eius agitur</i>	282
4.1.3.8. Reguły w prawie spadkowym	284
4.1.4. Podmioty uczestniczące w dziedziczeniu	285
4.1.4.1. <i>Testamenti factio activa</i>	285
4.1.4.2. <i>Testamenti factio passiva</i>	287
4.1.4.3. <i>Capacitas</i>	288
4.1.4.4. <i>Indignitas</i>	289
4.2. Dziedziczenie beztestamentowe	290
4.2.1. Porządek dziedziczenia w prawie cywilnym	291
4.2.2. Porządek dziedziczenia w prawie pretorskim	295
4.2.3. Porządek dziedziczenia w Nowelach justyniańskich	300
4.3. Dziedziczenie testamentowe	305
4.3.1. Forma zewnętrzna testamentu	306
4.3.1.1. Prawo archaiczne – testamenty <i>calatis comitiis</i> oraz <i>in procinctu</i>	306
4.3.1.2. Mancypacja ze skutkami na wypadek śmierci	306
4.3.1.3. Testament mancypacyjny	307
4.3.1.4. Testament pretorski	310
4.3.1.5. Testamenty prawa poklasycznego	312
4.3.1.6. Formy szczególne	316
4.3.1.7. Testament żołnierski	317
4.3.2. Treść testamentu	319
4.3.2.1. Ustanowienie dziedzica	319
4.3.2.2. Substytucje	324
4.3.2.3. Wydziedziczenie	329
4.3.2.4. Legaty	330
4.3.2.5. Fideikomisy	335
4.3.2.6. Wyzwolenia testamentowe	339
4.3.2.7. Ustanowienie opiekuna	340
4.3.2.8. Polecenia	341
4.3.2.9. Klauzula kodycylna i kodycyle	342
4.3.3. Darowizny na wypadek śmierci	345
4.3.4. Interpretacja testamentu	348
4.3.4.1. Wola testatora a forma i treść testamentu	348
4.3.4.2. <i>Favor testamenti</i>	350
4.4. Po śmierci spadkodawcy	358
4.4.1. Dziedziczenie przeciwtestamentowe	358
4.4.2. Ostateczne ukształtowanie powołania do spadku	363

4.4.2.1. Krąg podmiotowy	363
4.4.2.2. Śmierć spadkodawcy a nabycie spadku	365
4.4.2.3. Transmisja	366
4.4.2.4. Przyrost	367
4.4.3. Nabycie spadku	369
4.4.3.1. Nabycie spadku z mocy prawa	369
4.4.3.2. Sposoby przyjęcia spadku	371
4.4.4. Kwestie wpływające na decyzję o spadku	373
4.4.4.1. Zasiedzenie spadku	373
4.4.4.2. Przyjęcie spadku a odpowiedzialność za długi spadkowe	374
4.4.4.3. Dobrodziejstwo inwentarza	376
4.4.4.4. Ochrona wierzycieli spadkowych	378
4.4.4.5. Podatek od spadków	379
Po przeczytaniu	381
Rozdział 5. Posiadanie i prawa rzeczowe (Tomasz Giaro)	385
5.1. Zagadnienia wstępne	385
5.1.1. Prawnie uznane formy władania rzeczą	385
5.1.1.1. Posiadanie – własność – prawa na rzeczy cudzej	385
5.1.1.2. <i>Actio in rem</i>	387
5.1.2. Podziały rzeczy	388
5.1.3. <i>Ius in re</i>	391
5.2. Posiadanie	392
5.2.1. Pojęcie, elementy i rodzaje posiadania	392
5.2.2. Nabycie i utrata posiadania	394
5.2.2.1. Nabycie posiadania	394
5.2.2.2. Utrata posiadania	396
5.2.3. Ochrona posiadania	396
5.2.3.1. Zakres podmiotowy ochrony	397
5.2.3.2. Podziały interdyktów	399
5.2.3.3. Interdykty służące do odzyskania posiadania	399
5.2.3.4. Interdykty służące do utrzymania posiadania	401
5.2.3.5. Dalszy rozwój	402
5.2.4. Posiadanie praw (<i>possessio iuris</i>)	404
5.3. Własność	405
5.3.1. Pojęcie własności	405
5.3.2. Dalszy rozwój form władania rzeczą	407
5.3.3. Granice własności. Współwłasność	409
5.3.3.1. Zakres uprawnień właściciela	409
5.3.3.2. Współwłasność	412
5.3.4. Nabycie i utrata własności	414
5.3.4.1. Nabycie pochodne	414
5.3.4.2. Zasiedzenie	420
5.3.4.3. Nabycie pierwotne	424
5.3.5. Ochrona własności	428
5.3.5.1. Skarga wydobywcza	429
5.3.5.2. Skarga negatoryjna	433
5.3.5.3. Ochrona własności bonitarnej	433
5.4. Prawa na rzeczy cudzej	435
5.4.1. Uwaga wstępna	435
5.4.2. Służebności gruntowe	436
5.4.2.1. Służebności wiejskie	436
5.4.2.2. Służebności miejskie	437

5.4.2.3. Powstanie i wygaśnięcie	438
5.4.2.4. Ochrona służebności	439
5.4.3. Służebności osobiste	440
5.4.3.1. Użytkowanie	441
5.4.3.2. Dalsze służebności osobiste	444
5.4.3.3. Zasady ustanawiania i wykonywania służebności	444
5.4.4. Dziedziczne prawa czynszowe	447
5.4.4.1. Emfiteuza	447
5.4.4.2. <i>Superficies</i>	447
5.4.4.3. Dalszy rozwój emfiteuzy i <i>superficies</i>	448
5.4.5. Zastaw	448
5.4.5.1. Rozwój historyczny zastawu	450
5.4.5.2. Akcesoryjność zastawu	451
5.4.5.3. Realizacja zastawu	454
5.4.5.4. Mankamenty zastawu rzymskiego	456
5.4.5.5. Dalszy rozwój prawa zastawu	458
Po przeczytaniu	460
Rozdział 6. Zobowiązania (Wojciech Dajczak)	463
6.1. Pojęcie zobowiązania (<i>obligatio</i>)	463
6.2. Źródła powstawania zobowiązań	464
6.3. Od nominalizmu kontraktowego ku zasadzie swobody umów	466
6.4. Zobowiązanie naturalne	469
6.5. Nominalizm deliktowy a poszerzanie zakresu odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych	470
6.6. Wielość podmiotów w stosunku obligacyjnym	473
6.7. Zmiana wierzyciela i dłużnika	474
6.8. Umorzenie zobowiązania	476
6.8.1. Umorzenie zobowiązania w następstwie prawidłowego spełnienia świadczenia	477
6.8.2. Gatunkowe i indywidualne określenie przedmiotu świadczenia	481
6.8.3. Zobowiązanie dopuszczające wybór między różnymi postaciami świadczenia	482
6.8.4. Umorzenie zobowiązania przez inne świadczenie (<i>datio in solutum</i>)	483
6.8.5. Umorzenie zobowiązania niepowiązane z żadnym świadczeniem	485
6.8.5.1. Zwolnienie z długu	485
6.8.5.2. Potrącenie (<i>compensatio</i>)	485
6.8.5.3. Odnowienie (<i>novatio</i>)	487
6.9. Zwłoka wierzyciela i dłużnika	488
6.9.1. Zwłoka dłużnika (<i>mora debitoris</i>)	488
6.9.2. Zwłoka wierzyciela (<i>mora creditoris</i>)	490
6.10. Skutki niewykonania lub nieprawidłowego wykonania zobowiązania	491
6.11. Odpowiedzialność za wyrządzoną szkodę	492
6.11.1. Przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu czynu niedozwolonego na przykładzie <i>lex Aquilia</i>	493
6.11.1.1. Odpowiedzialność według pierwotnego tekstu ustawy	493
6.11.1.2. Odpowiedzialność akwiliańska według interpretacji jurystów rzymskich	493
6.11.2. Przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu niewykonania umowy na przykładzie kontraktów ocenianych według dobrej wiary (<i>bonae fidei</i>) ...	495
6.11.3. Przesłanki odpowiedzialności obiektywnej (na zasadzie ryzyka).	
Przykłady odpowiedzialności za zwierzęta, <i>quasi</i> -delikty	497
6.11.3.1. Szkody wyrządzone przez zwierzęta	498
6.11.3.2. <i>Quasi</i> -delikty	499

6.11.3.3. Szczególna odpowiedzialność przewoźników, oberżystów i prowadzących gospody	500
6.11.4. Siła wyższa (<i>vis maior</i>) jako okoliczność wyłączająca odpowiedzialność dłużnika	502
6.11.5. Szkoda (<i>damnum</i>) i odszkodowanie	503
6.11.6. Kary pieniężne w zobowiązaniach deliktowych	504
6.11.7. Kary umowne (<i>stipulatio poenae</i>)	505
6.11.8. Infamia dłużnika	507
6.12. Zobowiązania umowne	507
6.12.1. Prawo rzymskie a ogólna teoria umów	507
6.12.2. Zawarcie umowy	508
6.12.3. Zadatek (<i>arrha</i>)	510
6.12.4. <i>Causa</i> umowy	511
6.12.5. Nieuczciwe postępowanie przy zawieraniu umowy	512
6.12.5.1. Wykorzystanie podstępu w celu zawarcia umowy	513
6.12.5.2. Wykorzystanie przymusowego położenia w celu zawarcia umowy	514
6.12.5.3. Problem odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną w ramach czynności prowadzonych w celu zawarcia umowy	515
6.12.6. Treść zobowiązania umownego	517
6.12.7. Szczególne zasady interpretacji umów	517
6.12.7.1. Arbitralne usuwanie niejasności treści umowy	517
6.12.7.2. Rozbieżność między literalnym brzmieniem umowy a rzeczywistym zamiarem stron	518
6.12.8. Problem ekwiwalentności świadczeń w zobowiązaniu wzajemnym (synalagmatycznym)	520
6.12.9. Niemożliwość świadczenia	522
6.12.10. Wierność danemu przyrzeczeniu a istotna zmiana okoliczności	523
6.12.11. Zobowiązanie umowne na rzecz osoby trzeciej	524
6.12.12. Klauzule dobrej wiary (<i>bona fides</i>) i dobrych obyczajów (<i>boni mores</i>)	525
6.12.12.1. Klauzula dobrych obyczajów (<i>boni mores</i>) jako granica ważności zobowiązania umownego	525
6.12.12.2. Klauzula dobrej wiary (<i>bona fides</i>) a rozwój prawa zobowiązań umownych	527
6.12.13. <i>Stipulatio</i> jako zobowiązanie umowne	529
6.12.13.1. Forma <i>stipulatio</i>	529
6.12.13.2. Problem kauzalności stypulacji	530
6.12.14. Systematyka rzymskich zobowiązań umownych	531
6.13. Kontrakty służące do zbywania i nabywania dóbr	532
6.13.1. Typy czynności uzasadniających zbywanie i nabywanie dóbr	532
6.13.1.1. Rozróżnienie czynności odpłatnych i nieodpłatnych	532
6.13.1.2. Sposób określenia ceny – rozgraniczenie między sprzedażą a zamianą	533
6.13.1.3. <i>Emptio venditio</i> jako podstawowy typ kontraktu służącego nabywaniu dóbr majątkowych	533
6.13.1.3.1. Łatwość zawarcia kontraktu <i>emptio venditio</i>	533
6.13.1.3.2. Szeroki zakres przedmiotowy sprzedaży	534
6.13.1.3.3. Umowne prawo odstąpienia od kontraktu <i>emptio venditio</i>	535
6.13.1.4. Szczególne zasady odpowiedzialności stron w kontrakcie <i>emptio venditio</i>	536
6.13.1.4.1. Problem ryzyka utraty rzeczy w okresie między zawarciem a wykonaniem zobowiązania	536
6.13.1.4.2. Sprzedaż rzeczy objętej prawem rzeczowym osoby trzeciej	537

6.13.1.4.3. Sprzedaż rzeczy niemającej oczekiwanych przez kupującego własności	538
6.13.1.4.3.1. Rozwiązania edylów kurulnych	539
6.13.1.4.3.2. Odpowiedzialność za wady fizyczne wyprowadzona z klauzuli <i>ex fide bona</i> w skardze kupującego	539
6.13.1.4.3.3. Relacja skarg wprowadzonych przez edylów kurulnych i <i>actio empti</i>	540
6.13.2. Nieodpłatne nabycie dóbr majątkowych (<i>donatio</i>)	541
6.13.2.1. Natura prawna darowizny	541
6.13.2.2. Granice swobody dokonywania darowizn	542
6.14. Kontrakty służące do korzystania z cudzego kapitału lub cudzych dóbr	543
6.14.1. Typy kontraktów pozwalających na korzystanie z cudzego kapitału lub cudzych dóbr	543
6.14.2. Ryzyko uszkodzenia lub utraty przekazanej rzeczy	544
6.14.3. Problem „realności” pożyczki	546
6.14.4. Kwestia faktycznej odpłatności pożyczki	547
6.14.5. Korzystanie z cudzej rzeczy a wielość funkcji gospodarczych kontraktu <i>locatio conductio</i>	547
6.14.5.1. Odpowiedzialność za wady przekazanej rzeczy	548
6.14.5.2. Problem wpływu zdarzeń losowych na wysokość czynszu (obniżenie czynszu – <i>remissio mercedis</i>)	549
6.14.5.3. Stabilność pozycji najemcy lub dzierżawcy	550
6.14.5.3.1. Bezprawne objęcie w posiadanie przedmiotu najmu przez osobę trzecią	550
6.14.5.3.2. Swoboda rozwiązania kontraktu	551
6.14.5.3.3. Zbycie przedmiotu kontraktu <i>locatio conductio</i> w czasie jego trwania	551
6.14.5.4. Dysponowanie przedmiotem kontraktu przez najemcę lub dzierżawcę	553
6.15. Kontrakty służące do korzystania z cudzych usług	554
6.15.1. Typy kontraktów pozwalających na korzystanie z cudzych usług	554
6.15.2. Problem nieodpłatności zlecenia i przechowania	555
6.15.2.1. Obyczajowe uzasadnienie nieodpłatności zlecenia	555
6.15.2.2. Praktyczne uzasadnienie nieodpłatności przechowania	556
6.15.3. Kompetencja do wykonania usługi i swoboda przy jej wykonywaniu	556
6.15.3.1. Kompetencja dłużnika do wykonania zobowiązania	557
6.15.3.2. Udział podwykonawców w wykonaniu zobowiązania	557
6.15.3.3. Swoboda dłużnika przy wykonaniu zobowiązania	557
6.15.4. Zlecenie a pełnomocnictwo	559
6.15.5. Problem ryzyka osiągnięcia zamierzonego rezultatu umowy	559
6.15.6. Szczególne postacie przechowania	560
6.15.7. Kształtowanie się szczególnego zobowiązania o pośrednictwo handlowe	562
6.16. Umowa służąca organizacji współdziałania i koncentracji kapitału	563
6.16.1. Spółka jako owoc poszukiwania ekonomicznej racjonalności	563
6.16.2. Kontrakt spółki jako <i>ius fraternitatis</i>	564
6.16.3. Swoboda stron w kształtowaniu treści kontraktu	564
6.16.4. Granica swobody kształtowania udziałów w zyskach i stratach (Iwia spółka)	565
6.16.5. Prawne skutki zawarcia umowy spółki	565
6.16.5.1. Skutki między współnikami	566
6.16.5.2. Problem skutku zawarcia umowy spółki względem osób trzecich	566
6.16.6. Ku spółce jako odrębnemu podmiotowi praw i obowiązków	567
6.17. Umowy służące ustanowieniu zabezpieczenia wierzytelności	568

6.17.1. Kontrakt stypulacji jako inspiracja do powstania instytucji poręczenia	568
6.17.2. Zakres odpowiedzialności poręczyciela	569
6.17.3. Umowa powierniczego przeniesienia własności (<i>fiducia</i>)	570
6.17.4. Umowa o ustanowieniu zabezpieczenia na rzeczy dłużnika (<i>pignus</i>)	571
6.17.4.1. Losy przedmiotu zastawu w wypadku niewykonania zabezpieczonego zobowiązania	571
6.17.4.2. Problem utrzymania i korzystania z przedmiotu zastawu	572
6.18. Szczególne ryzyka związane z żeglugą morską a zobowiązania umowne	572
6.18.1. Pożyczka morska (<i>pecunia traiecticia</i>)	573
6.18.2. Rozkład ryzyka utraty towaru między właścicielami ładunku a kapitanem statku (<i>lex Rhodia de iactu</i>)	573
6.19. Specyfika działalności gospodarczej a zobowiązania umowne	574
6.19.1. Szczególne rozwiązania wzmacniające ochronę kontrahentów przedsiębiorcy	575
6.19.2. Posługiwanie się przez przedsiębiorców ogólnymi warunkami umów	575
6.20. Zobowiązania podobne do umownych (<i>quasi ex contractu</i>)	576
6.20.1. Bezpodstawne wzbogacenie	577
6.20.1.1. Zasada zwrotu bezpodstawnego wzbogacenia	577
6.20.1.2. Od zasady zwrotu bezpodstawnego wzbogacenia do przesłanek skargi <i>condictio</i>	578
6.20.1.3. Systematyzacja i uogólnianie przypadków bezpodstawnego wzbogacenia	578
6.20.2. Prowadzenie cudzych spraw bez zlecenia	580
6.20.2.1. Altruistyczne zachowanie jako źródło zobowiązania	580
6.20.2.2. Zakres altruistycznych zachowań prowadzących do powstania zobowiązania z tytułu <i>negotiorum gestio</i>	581
6.20.2.3. Staranność gestora	582
6.21. Zobowiązania z czynów niedozwolonych (<i>ex delicto / ex maleficio</i>)	583
6.21.1. Specyfika zobowiązania z tytułu czynu niedozwolonego	583
6.21.1.1. Czyn niedozwolony (<i>delictum</i>) a przestępstwo (<i>crimen</i>)	584
6.21.1.2. Czyn niedozwolony (<i>delictum</i>) a zobowiązanie umowne (<i>contractus</i>)	584
6.21.1.3. Cechy wspólne skarg przysługujących poszkodowanym czynem niedozwolonym	585
6.21.2. Kradzież (<i>furtum</i>)	586
6.21.2.1. Zasady odpowiedzialności z tytułu kradzieży wynikające z ustawy XII Tablic	586
6.21.2.2. Treść pojęcia kradzieży	586
6.21.2.3. Krąg podmiotów chronionych za pomocą <i>actio furti</i>	587
6.21.2.4. Krąg podmiotów odpowiedzialnych za kradzież	587
6.21.2.5. Przypadki „objęcia” cudzej rzeczy traktowane inaczej niż kradzież	588
6.21.3. Bezprawne wyrządzenie szkody (<i>damnum iniuria datum</i>)	588
6.21.3.1. Zniszczenie lub uszkodzenie składnika majątku jako przesłanka odpowiedzialności za czyn niedozwolony	588
6.21.3.1.1. Uszkodzenia lub zniszczenia składników majątku zwalczone przez ustawę XII Tablic	589
6.21.3.1.2. Uszkodzenia lub zniszczenia składników majątku zwalczone przez <i>lex Aquilia</i>	589
6.21.3.1.3. Uszkodzenia lub zniszczenia majątku zwalczone w ramach interpretacji inspirowanej przez <i>lex Aquilia</i>	589
6.21.3.2. Wina akwiliańska	591
6.21.3.3. Okoliczności wyłączające odpowiedzialność akwiliańską	592
6.21.3.4. Natura prawna odpowiedzialności akwiliańskiej	593

6.21.4. Działanie na szkodę wierzyciela (<i>fraus creditorum</i>)	594
6.21.5. Naruszenie dóbr osobistych (<i>iniuria</i>)	595
6.21.5.1. Zachowania kwalifikowane jako delikt <i>iniuria</i>	595
6.21.5.2. Zły zamiar jako przesłanka odpowiedzialności z tytułu <i>iniuria</i>	597
6.21.5.3. Prawne konsekwencje naruszenia dóbr osobistych	597
Po przeczytaniu	600
Rozdział 7. Współczesne wyzwania prawa rzymskiego (Wojciech Dajczak)	603
7.1. Tradycja prawa rzymskiego a nauka prawa prywatnego na przełomie XX i XXI w.	603
7.2. Tradycja prawa rzymskiego a poszukiwanie ogólnych zasad prawa	605
7.3. Tradycja prawa rzymskiego a idea unifikacji prawa prywatnego w Europie	606
7.4. Tradycja prawa rzymskiego a autonomia prawa prywatnego	609
7.5. Tradycja prawa rzymskiego a wizja interpretacji prawniczej jako jednego z rzeczywistych źródeł prawa	612
Po przeczytaniu	612
Słowniczek łaciński (Aleksander Grebieniow)	615
Wskazówki bibliograficzne	677
Indeks nazwisk i imion własnych	689
Indeks rzeczowy	697
Indeks terminów łacińskich	719
Spis ilustracji	741
O Autorach	745